

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an : 2 Dolars

Edition spéciale : 3 Dolars

ADRESSE

«İdjtihad» Constantinople

Téléph : 20865

xxviiième ANNÉE

15 Novembre 1932

İÇTİHAT

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No : 357

ABONNEMAN

Seneliği (24 Nusha) Türkiye

için: 2 1,2, Â'lâ kâğıdı

5 liradır

ADRES

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi :

1904 — Genève

Yirmi sekizinci sene

15 Teşrini sani 1932

HATIRALARIM

TÜRK FAZİLETLERİ

Kırk sene kadar evvel Konyada bir Mevlevî dervişin yalnız mevlevî dervişliğine , yalnız Türklüğe değil bütün insanlığa şeref veren bir fazileti işidilmiş , Resmî Vilâyet gazetesi de yazmışdı .

Geçen zamanın uzunluğu bana bu muhterem dervişin ismini, şöhretini unutturmasından müteessirim ; ma'amafih (Konya)da bu gazetenin koleksiyonunda bulunabilir .

Ba'zan bir şahsa , bir a'ileye , günden güne artan sıkletine , şiddetine rağmen sessiz, sadasız yüklendikçe yüklenen yoksulluk bu derviş pek zalimane tazyik ederek «Mal» denecek nesi varsa birer, birer satdırır. — hafızam yanılmayorsa— nihayet ; doğan bir çocuğun, yeni bir sefalet namzedinin ihdas ettiği mübrim ihtiyaç ile satmaga mecbur olduğu tencereyi bir torba içine koyarak gün doğmadan dellâl dükkânına koşar.

O zamanlarda Aziziye Cami'inin yanında , bir kaç sene evvel Vali (o zamanın sabık sadrı âzamı) Es'ad Paşanın sanayi' mektebi olmak üzere başlatup ikmaline muvaffak olamadan Konyadan kaldırıldığı için haleflerinin gördükleri feci' manzaralardan bir te'essür duygusu uyandıramayan lâ kayd gözleri önünde harap olan büyük binanın altı ve etrafı develere ve devecilere ücretsiz bir ahır , bir kervansaray olmuşdu .

İşte fakir derviş bu develerin arasından geçerken ayağına dolaşan bir kemer (içi keseli kuşak)ı görür ve alır , içinde bir çok para

bulunduğunu da ağırlığından anlayarak tencere torbasına koyduktan sonra evine dönmez, yoluna devam eder, henüz açılmamış olan dükkân önüne çömelerek , da'ima böyle ev eşyası satdırmak suretile tanıdığı dellalı bekler . Dellal gelince :

« Yine pek acele bir manğır ihtiyacı zuhur etdi bunu ucuz , bahalı demeyerek bu sabah mutlaka sat » dedikten sonra tencereyi torbadan çıkarır ve şu sözleri ilâve eder : « Ben buraya gelirken yolda bir kemer buldum , içinde epice para var sanıyorum , çarşı , pazar temamilen açılıp ortalık kalabalıklanınca , bunu kim yitirmiş ise bu dükkâna gelmesini i'fân et. »

Kemer içindeki paraların en ziyade altın olacağını bilen dellâl, dervişin böyle kıymetli bir yitik bulduktan sonra tencereyi satdırmasına şaşar ve kemer nerede bulunduğunu sorar. Derviş tencere torbasının içinde bulunduğunu söylemekle beraber göstermek istemiyerek ve (bir az sonra gelirim) diyerek gider.

Derviş dükkâna avdetinde kemerin sahibi deveciyi dükkânda ve tencerenin bedelini dellalın çekmecesine üstünde bulur .

Deveciyi bir az istintak ederek kemer onun olduğunu anlayınca « Mahkeme'î şer'iyede isbat etmeniz iktiza eder » diyerek onunla beraber gidüp kemeri kadiya teslim eder . Deveci içinde bir çok altın lira bulunan kemer kendisinin olduğunu isbat ederek alır ve kıymetine bir had ta'yin edilemeyen bu fazileti galiba beş lira ile mükâfatlandırmak ister, fakat derviş :

« Sen bu kemeri kayb etmesen ve onu ben bulmasam bana beş lira değil beş para bile vermezdin » diyerek kabul etmez .

* *

Bu hadiseden bir müddet sonra Kastamuni de , Süriye Vilâyetinin " Süriye " adlı Türkce , Arabca Resmî gazetesinde okuduğum bir yazının me'âli de şöyle idi :

Rus işğalinden dolayı Tuna Vilâyetinden hicret edenlerden Süriye vilâyetine gönderilmiş olan bir Türk kafilesi galiba Şam kazasına tabi köylerden birinde iskân olunurlar , aradan bir kaç sene geçer . Günün birinde bu Türkler , sayısını unuttuğum develere yükleterek Şam hükûmet konağına bir hayli buğday ve arpa getirirler . Hükûmet me'murları ile bu pak yürekli Türkler arasında şöyle bir muhavere cereyan eder :

— Bu zahireleri niçin getirdiniz ?

— A'şar borcudur .

— Siz mahacirsiniz yalnız a'şardan değil sa'ir vergilerden de beş sene müstesnasınız .

— Bunlar şimdiki a'şar borcu değil .

— O halde ?

— Memleketimizi Moskoflar zabt ettiği sene de biz harmanları kaldırmamış , fakat a'şarı hükûmete henüz vermemişdik ; şimdi , çok şükür burada , Devlet , Millet sayesinde çiftimizi , çubuğumuzu yoluna koyduk , eski borcumuzu ödeyoruz .

* *

Sekiz sene kadar evvel Büyük Millet Meclisi hütüphanesinde bir çok cildli ve musavver , Fransızca bir Cuğrafiya kitabında Türk kabilelerinin ma'îşet tarzlarına , temiz ahlâklarına da'ir bir hayli ma'lûmata tesadüf ederek müstefid ve müftahir olmuşdum .

İsmiini hatırimda tutamadığım (zaten ben isimlerle tarihleri pek çabuk unuturum) ma'ruf Avrupalı seyyahlardan biri uzunca bir müddet Türk kabileleri arasında kalarak yakından vakıf olduğu faziletlerinden bahs ettiği sırada borçlulardan sened almak âdet olmadığını ve nâdir alınan sened de mahza borç tarihini tesbit eden bir kâğıd olduğunu , borcunu inkâr eden bir kimseye hiç tesadüf edilmediğini söliyordu .

* *

Bir az düşünsem böyle Millî mefahir sırasına geçecek belki daha başka vak'alar da hatılaya bileceğim gibi bunların emsaline bizzat şahid olmuş bir çok zevat da tabi'i vardır .

Onlarda bildikleri böyle kıymetli vak'aları gazetelere bildirirler ve bunlar toplanup bir kıra'at kitabı yapılarak meteplerimizde okudulsa çok eyi olur . Bir kavme böyle faziletler Harp ve istilâ zaferleri gibi kanlı şanlardan ziyade şeref verir .

İrkının temiz ve sağlam ahlakına itimad ederek borcludan sened almamak asırlarca vakıf olan tecrübelerle yerleşmiş bir te'amül , Millî bir an'ana demek olur .

Fakrın Mevlevî dervişe tenceresini satdırdığı bir günde bulduğu altınları sahibine i'ade etmekle beraber az çok bir bahşışı , bir namus ve fazilet mükâfatını da kabule tenezzül etdirmeyen ruh yüksekliğinde , en büyük Türklerden biri olan Mevlâna Celâleddinin mesnevisi terbiye sininde medhali olsa gerekdir .

Düşman istilâsına uğrayan köylerinde veremedikleri ve kendilerinden başka kimsenin bilmediği , istemediği ve istemeyeceği mahsulat vergisini bir kaç sene sonra Şam Hükûmetine ödemeleri , bunun (Kur'an) ın emr ettiği dini bir vergi verilmesini bilmesinden neş'et ettiği de şüphe yoktur . Çünkü kanunla , nizamla mükellef oldukları diğer vergi borclarını vermiyorlar .

Kur'an ve Mesnevî derken hatırladım . Ma'ruf Matba'acı Mihran efendi Sabah gazetesinden evvel (Tarik) adlı bir gazete çıkarıyordu . Ben o senelerde Kastamuni de muhtelif vazifelere ilâveten Vilâyet gazetesinde muharriri idim . Bu Tarik gazetesinde İngiliz gazetelerinden terceme edilmiş makale vardı :

Gerek İngiltere , gerek diğer mütemeddin memleketlerdeki kütüphanelerde bulunan ve sayıları milyonlara balığ olan kitapları okumaya insanların pek kısa ömürleri kâfi olmadığından her hangi bir ilme , fenne , san'ata ve bunların şubelerinden birine müntesib bir adamın tercihen okuması elzem kitablari intihab etmek üzere Londra da ihtisas erbabından büyük bir Cem'iyet teşkil edilerek uzun tedkiklerden

sonra yazdıkları liste gazetelerle neşr edilmiştir.

İşte bu listenin ilk satırında hüsnü ahlâk için (Kur'an) ve bir az aşağılarda şi'ir içinde mesnevî okunması tavsiye olunuyordu.

Bu makale ve listeyi aynen Kastamuni gazetesine nakl ettirdiğimi hatırlıyorum.

Arzu edilirse Kastamuni koleksiyonunda bulunarak İctihad a dere edilebilir.

Erenköy 22 Birinci T. 932 Ebu Bekir Hazim

TENASÜL (FÉCONDITÉ)

BÜTÜN BİR ASRIN İNKİŞAFI , BÜYÜK BİR ÇINARIN DALLARI GİBİ AİLENİN BİR ADAM ETRAFINDA TEFERRU'U

İctihadın 1 teşrinievvel 1932 tarih ve 354 numrulu nushasında çıkan makalemde , Emil Zolanın hayatı , edebî meslek ve fikirlerinden muhtasaran bahsetmiştim . Onun , daima birbirlerine zincirlenen eserler yapmış olduğunu ve herbir eserinin Cemiyet binasının « çürük direklerini , dahilî çukurlarını , yerinden oynayan taşlarını velhasnı dışardan görünmemekle beraber bütün binayı yıkılmak tehlikesine maruz bırakan bozukluklarını » gösterdiğini yazmışım .

Şimdi , edebiyat Üstadları tarafından Zolanın en büyük şaheseri olarak tanınmış olan ve tercemesini bitirmek üzere bulunduğum « Dört İncil » serisinden « Tenasül » ismindeki eser hakkında bir parça tafsîlât vereceğim :

Bu kitap uzun zamandan beri Zolanın zihnini işgal ediyordu . Memleketinde nüfusun günden güne azalmasındaki büyük tehlikeyi sezerek , bu husus hakkında geniş mevzuu bir eser yapmak isteyordu . Bir taraftan , zevcî münasebetlerde gebelikten korunmak için alınan sakim tedbirleri , yatak komedya ve facialarını , ebelerin intirikalarını , doğmadan evvel ve doğduktan sonra öldürülen çocukları , operatörlerin rahım kesmelerini , zenginlerin ailelerini küçültmelerini , hodkâmlık ve duredişliği , velhasıl bir memleketin nüfusça tedennisini mucip olan bütün sebepleri ortaya komak , ve öteki taraftan da doğuran ve emziren anayı , çok çocuklu ailenin şân ve saadetini , çalışma ve sevgiden doğan neş'eyi tebeil etmek üzere bir plân yaptı . Derdin yanında devayi bulundurdu . Yıkıcı kuvvete karşı yaradıcı kuvveti koydu .

Aynı zamanda bu kitabın yalnız edebiyat mensuplarını değil , bütün halkı ve bilhassa kadınları alâkadar etmesini isteyordu . Onun için sadeliğe pek ziyade ehemmiyet verdi . « Kitabımın baştan başa nikbinlik , sıhhat , kuvvet , sevgi , çalışma ve adalet destanı olmasını isterim . Böylece , yirminci asrın kapılarını açmış olacağım » diyordu .

Zola TENASÜLÜ İngilterede yazdı , ve Fransaya avdetinde , kitabını matbaaya verdiği zaman eserin mefhumu hakkında gazetelere beyanatta bulundu : « Tenasül ıztırabın çoğucudur . Ben onu menfada yazdım . O kitabı vücuda getirmek için epi zahmet çektim ve çok vakıt kaybettim ... Düşmanlarım benim mahvıma çalışırlarken , ben memleketime en eyi , en hakîmane nasihatları veriyordum . Ben onun yaralarına dokunmakla onların savdırılmak çarelerinin aranılmasına hizmet ettim . Ve memleketimin hayatını ve büyüklüğünü temin eden Tenasülde güzelliğin destanını yaptım . Tomureuk şirinse , açmış çiçek güzeldir . Ana bakireden daha dilberdir . Ve ancak tabii hizmetlerini görmekle , yani doğurmak ve emzirmekle ki , kadın ruhunu açar , güzelliğini gösterir ve perestîşe lâyık olur . Bu öğretilmeğe değer bir hakikattir ... Bidayette kitabıma (Le Déchet = fira , zayıat) ismini vermek isteyordum . Çünkü o zaman bazı sınıflara mensup insanların bililtizam kısır kalmalarını muahaze etmek tasavvurunda idim . Fakat eserin kadrosu dar ve mevzuu sıkıntılı olacaktı . Bilâhara bu mevzuu genişleterek daha şen , daha insani bir şekle çevirmeğe karar verdim ... Bütün namuslu